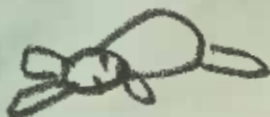

SPANNING

ZORGEN OM JEUGDZORG

UITGAVE VAN HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU VAN DE SP

jaargang 23, nummer 4, december 2021

Verloskundige Sylvia merkt dat veel uithuisplaatsingen van kinderen voortkomen uit slecht onderbouwde rapportages van jeugdzorginstanties. Still uit documentaire *Goede moeders*.

ZORGEN OM JEUGDZORG

Foto: Still uit documentaire *Goede moeders*©

In de geweldige documentaire *Goede moeders* volgen we verloskundige Sylvia von Kospoth. Zij begeleidt (aanstaande) ouders die hun kinderen vlak na de geboorte alweer moeten afstaan, omdat ze niet in staat zouden zijn om goed voor ze te zorgen. Von Kospoth ziet dat anders. Zij ziet capabele ouders, die altijd moeten vrezen dat hun kinderen bij ze worden weggehaald. Wat zij ook proberen, uiteindelijk leggen ze het af tegen de bureaucratische werkelijkheid waar de staat naar handelt.

Wie *Goede moeders* ziet, kan zomaar de indruk krijgen dat medewerkers in de jeugdzorg onmenselijk zijn. Dat is

onjuist. Medewerkers handelen zo omdat het systeem hen ertoe aanzet. Een systeem dat al heel lang in Nederland bestaat en tot veel misstanden heeft geleid, zoals het grote aantal (ontrechte) uithuisplaatsingen van kinderen. Een systeem dat er met het overhevelen van de jeugdzorg naar de gemeenten in 2015 ook niet beter op geworden is. Integendeel zelfs. Door een giftige cocktail van een overhaaste overgang, gebrek aan kennis, vermarkting en bezuinigingen, is het systeem totaal vastgelopen. Het verhaal van *Goede moeders* is daar slechts het zoveelste pijnlijke voorbeeld van.

In dit nummer van *Spanning* proberen we te achterhalen waar het mis is gegaan met de jeugdzorg, welke problemen nu spelen en welke oplossingen er zijn. Veel aandacht gaat uit naar het perspectief van de medewerkers, dankzij een uitgebreide enquête die onlangs door de SP is gehouden. Tweede Kamerlid Peter Kwint vertelt daarover. Naast Kwint, geven ook SP-wethouder Peter Verschuren, jeugdhulpverlener Sunita Biharie en hoogleraar Jeugdbeleid René Clarijs ieder hun visie op hoe de jeugdzorg verbeterd kan worden. ■

IN DIT NUMMER

4 75 JAAR SLEUTELN AAN DE JEUGDZORG

Al decennialang leeft de wens in de politiek om de jeugdzorg te verbeteren, maar het gevoerde beleid staat daar vaak haaks op.

Tijmen Lucie

6 MEER ZORGEN, MINDER ZORG

Bureaucratie, gebrek aan geld en vermarkting zorgen ervoor dat medewerkers afhaken en jongeren niet de zorg krijgen die ze nodig hebben.

Bart Linssen

12 'ALLEEN DE GEMEENTE KAN DE PROBLEMEN IN HUN SAMENHANG AANPAKKEN'

Peter Verschuren, SP-wethouder in Midden-Groningen, vindt dat de jeugdhulp vooral bij de gemeenten moet blijven.

Peter Verschuren

14 'BUREAUCRATIE BEDERFT WERKPLEZIER JEUGDHULPVERLENERS'

Als je de bureaucratie en de winstuitkeringen in de jeugdzorg aanpakt, ben je al een heel eind volgens Peter Kwint.

Tijmen Lucie

16 'ZET MENSEN MET PRAKTIJKERVARING OP LEIDINGGEVENDE POSITIES'

Jeugdhulpverlener en SP-raadslid Sunita Biharie zegt dat we jeugdzorgmedewerkers veel meer vertrouwen en verantwoordelijkheid moeten geven.

Tijmen Lucie

18 'WIJ ZIJN DE GROOTSTE UITHUISPLAATSER VAN EUROPA'

Professor René Clarijs stelt dat we nog een hoop kunnen leren van het buitenland als het om jeugdbeleid gaat.

Tijmen Lucie

Lees de Spanning online op: sp.nl/spanning

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP. Een abonnement kost 25 euro per jaar voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie
Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort
T (088) 243 55 40
E administratie@sp.nl
Redactieadres
Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort
T (088) 243 55 35
E spanning@sp.nl

Redactie
Ruud Kuin
Bart Linssen
Tijmen Lucie
Eduard van Scheltinga
Tekstredactie
Diederik Olders
Redactieraad
Jannie Visscher

Basisontwerp
Thonik en BENG.biz
Vormgeving
Nenad Mečava
Gonnie Sluijs
illustraties
Nenad Mečava

Tenzij anders vermeld, is op de inhoud van deze publicatie de Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel-Geen Afgeleide Werken 3.0 Nederland licentie van toepassing. creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl

DE SP ZET ZICH IN VOOR MENSELIJKE WAARDIGHEID, GELIJKWAARDIGHEID EN SOLIDARITEIT

75 JAAR SLEUTELN AAN DE JEUGDZORG

Tekst: Tijmen Lucie

Illustratie: Len Munnik©

Al decennialang leeft de wens in Nederland om de jeugdzorg te verbeteren. Ondanks alle stelselwijzigingen en andere ingrepen is daar nauwelijks iets van terechtgekomen. Hoe komt het toch dat de problemen in de jeugdzorg zo hardnekkig zijn?

De discussie over het jeugdstelsel begint vlak na de Tweede Wereldoorlog. In die tijd stijgt de vraag naar zorg voor kinderen snel, terwijl de kwaliteit van de geboden zorg achterblijft. Onder invloed van de opkomende gedragswetenschappen wordt het idee dominant dat jeugdzorginstellingen kinderen niet alleen moeten opvangen en verzorgen, maar ook moeten genezen. Wat volgt is een

enorme toename van particuliere jeugdzorgorganisaties, die worden gefinancierd door de overheid. Van samenwerking tussen deze instellingen is nauwelijks sprake en de bestuurlijke coördinatie in de sector ontbreekt. Al snel neemt de kritiek op het stelsel dan ook toe.

1976: ADVIES SAMENHANGEND BELEID

Ondanks een grote behoefte aan samenhangend beleid in de jeugdzorg blijft het vanuit de politiek lange tijd stil. Pas vanaf de jaren zeventig komt de regering in actie. Althans, zij vraagt werkgroepen om met aanbevelingen te komen om het stelsel effectiever te maken. In 1974 wordt door het kabinet-Den Uyl de Gemengde Interdepartementale Werkgroep Jeugdwelzijnsbeleid ingesteld. Deze werkgroep onder leiding van jeugdpsychiater Gerrit Mik, komt in 1976 met haar eindadvies *Jeugdwelzijn: op weg naar samenhangend beleid*. Daarin stelt men vast dat de 'jeugdhulpverlening een vergelijking met een tropisch regenwoud kan doorstaan', zo 'ondoorzichtig, ondoordringbaar en ontoegankelijk' is het geheel geworden. Mik en de zijnen bevelen aan om het kind centraal te stellen, ieder kind het recht te geven op de juiste hulp, deze hulp zoveel mogelijk regionaal en in samenhang te organiseren, en wetten en regels voor jeugdhulpverlening eenduidig te maken, net als de financiering.

JAREN TACHTIG: BEZUINIGINGSDRIFT

De nieuwe regering-Van Agt doet niets met deze aanbevelingen. In plaats daarvan zoekt zij haar heil in betere samenwerking tussen de betrokken ministeries en stelt twee nieuwe werkgroepen in die zich

zullen moeten buigen over het stelsel. Inmiddels waait er een andere politieke wind in Den Haag. De jaren tachtig staan in het teken van bezuinigingen op de overheidsfinanciën en van de introductie van het New Public Management in de publieke sector. Dit betekent dat de publieke sector marktgericht moet gaan werken en wordt afgerekend op haar prestaties. Zo ook de jeugdzorg. Aangezien de sector geen aantoonbare resultaten kan overleggen aan de politiek, valt zij ten prooi aan de bezuinigingsdrift van de kabinetten-Lubbers. Volgens bestuurskundige René Clarijs komt hiermee de professionaliteit in de jeugdzorg onder druk te staan en begint de (financiële) afbraak van de sector.

1989: ZO-ZO-ZO

In 1984 komen de twee eerder genoemde werkgroepen met hun eindrapport, waarin zij het 'zo-zo-zo beleid' adviseren. Dit beleid houdt in dat de jeugdhulp zo licht (liefst thuis), zo dichtbij (liefst regionaal), zo kortdurend (maximaal twee jaar) en zo tijdig (liefst preventief) mogelijk georganiseerd moet worden. Om daarmee de jeugdzorg ook zo goedkoop mogelijk te maken. Dit zo-zo-zo beleid zal aan de basis staan van de eerste Wet op de Jeugdhulpverlening uit 1989. Deze wet hevelt de jeugdzorg voor een deel over van het Rijk naar de provincies en de grootstedelijke regio's. De bedoeling is dat de op zichzelf staande sectoren jeugdbescherming, jeugdhulpverlening en jeugd-ggz meer gaan samenwerken. Maar daar komt weinig van terecht, omdat de financiële en bestuurlijke muren tussen de sectoren blijven bestaan.

JAREN NEGENTIG: BUREAUS JEUGDZORG

Al snel klinkt dan ook de roep om

een nieuwe wet die de verschillende jeugdsectoren samenbrengt en een eenduidige financiering regelt. Midden jaren negentig stelt de politiek vast dat het gewenste doel van de reorganisatie, een duidelijk en toegankelijk jeugdzorgstelsel, niet is bereikt. Het kabinet-Kok komt met Bureaus Jeugdzorg, één herkenbare toegang, die moeten zorgen voor een goede indicatiestelling, een allesomvattend hulpverleningsplan en een breed aanbod aan lichte ambulante hulp. Maar vanwege gebrek aan landelijke sturing, interpreteren de bureaus deze taak ieder op eigen wijze.

2005: WET OP DE JEUGDZORG

Daar moet de Wet op de jeugdzorg uit 2005 verandering in brengen. In deze wet wordt eindelijk het recht op jeugdzorg vastgelegd en krijgt het Bureau Jeugdzorg een wettelijke basis. Bureau Jeugdzorg moet de toegangspoort zijn naar alle vormen van jeugdzorg. Maar achter die ene toegangspoort, blijven de sectoren jeugdbescherming, jeugdhulpverlening en jeugd-ggz van elkaar gescheiden. Het gevolg is dat de bureaucratie en daarmee het gebruik en de kosten van de voorzieningen alleen maar toenemen.

2010: TOEKOMSTVERKENNING

Opnieuw laait de discussie op over een nieuwe wet. In 2010 komt de parlementaire werkgroep Toekomstverkenning Jeugdzorg met het advies om de gemeenten verantwoordelijk te maken voor de jeugdzorg.

2015: JEUGDWET

Het kabinet-Rutte I besluit vervolgens in 2011 om alle jeugdzorgtaken naar de gemeenten over te hevelen. De nieuwe Jeugdwet waarin dit geregeld is, wordt uiteindelijk in 2014 aangenomen en gaat in 2015 in.

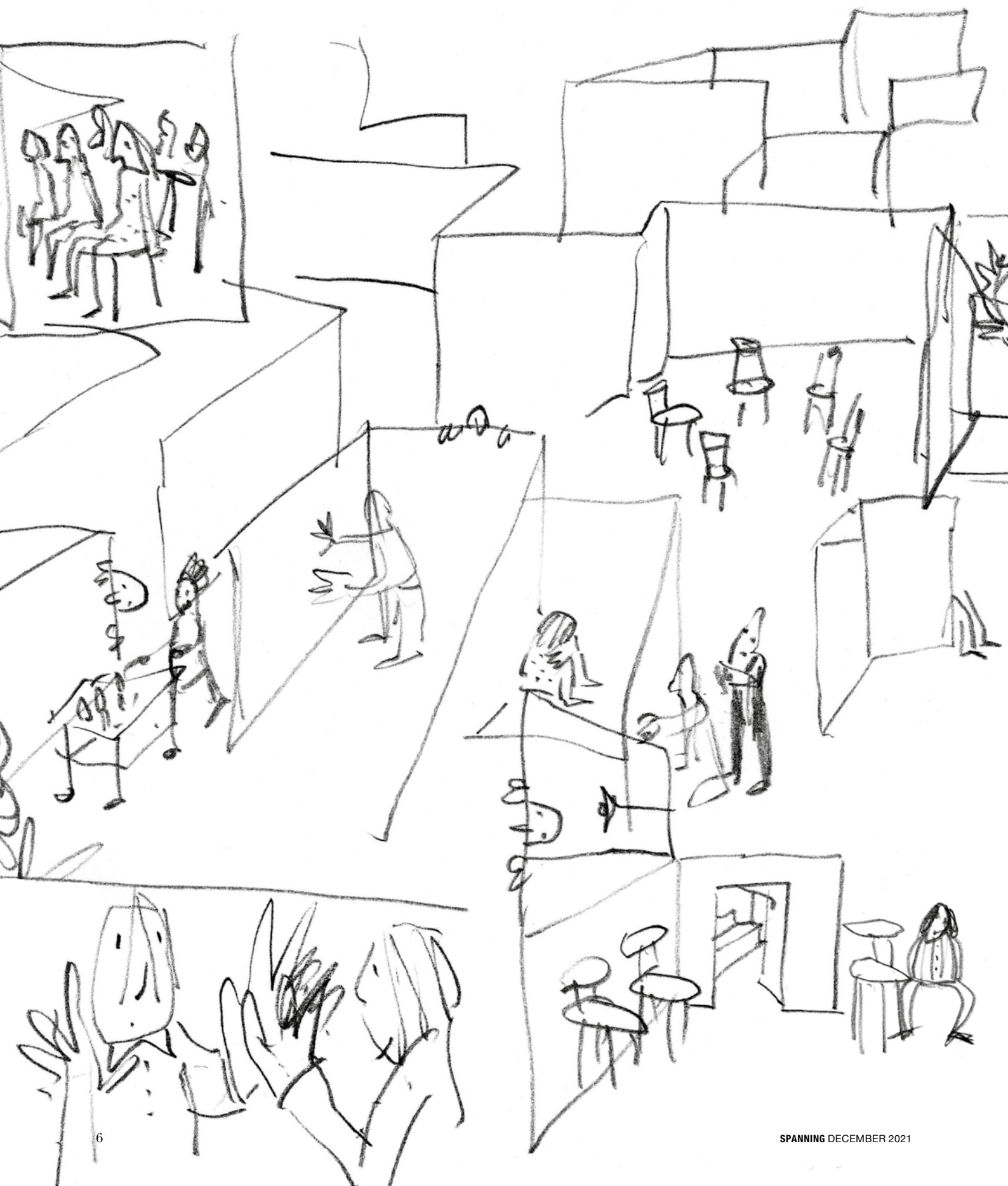
De gedachte achter de wet is dat gemeenten de jeugdzorg beter, sneller en goedkoper kunnen organiseren dan de provincie en het Rijk, maar daar komt niets van terecht. Al snel barst de kritiek los. Gemeenten zijn totaal niet voorbereid op deze enorme klus en missen de deskundigheid om dit moeilijke dossier op zich te nemen. Ook al omdat door vermarkting het aantal jeugdzorgaanbieders explosief toeneemt en er geen overzicht meer is. Daar komt nog bij dat gemeenten het met aanzienlijk minder geld moeten doen dan het Rijk, want de decentralisatie gaat gepaard met een forse bezuiniging. Desondanks blijven de uitgaven voor jeugdzorg stijgen en nemen de tekorten van gemeenten toe.

En zo herhaalt de geschiedenis zich. Al tientallen jaren bestaat de wens om de jeugdzorg dichtbij huis en in samenhang te organiseren, ieder kind de juiste hulp te geven en vroeg problemen te signaleren om daarmee ernstigere problemen in de toekomst te voorkomen. Maar deze wensen leggen het af tegen politieke wensen als lagere kosten, (financiële) verslaglegging en grip willen hebben op de toegang tot jeugdzorg. Zolang daar geen verandering in komt, is het de jeugd die de rekening betaalt. ■

‘De laatste transitie heeft niet gebracht wat er van verwacht werd. Meer bureaucratie, versnippering en het voelt als achteruit boeren.’

Opmerking van een medewerker in de SP-enquête

MEER ZORGEN, MINDER ZORG

Tekst: Bart Linssen

Het gaat niet goed met de jeugdzorg. Het aantal jongeren dat zorg toegewezen krijgt stijgt, net als de werkdruk, de bureaucratie, de wachtlijsten en de kosten. Waarom gebeurt dit en wat zijn de gevolgen voor jongeren en medewerkers?

PROBLEEM 1: BUREAUCRATIE EN WERKDruk

Het organiseren van de jeugdzorg is de afgelopen zes jaar niet eenvoudiger geworden. Hadden de zorgaanbieders vóór de decentralisatie te maken met maximaal twaalf provincies, in 2015 kwamen daar opeens ruim 350 gemeenten voor in de plaats. Dat de administratielast hierdoor is toegenomen, is niet verrassend. Ook al beloofde de Jeugdwet iets anders. Onderzoekers waarschuwen al voor de invoering dat: 'Jeugdzorginstellingen (...) te maken (kunnen) krijgen met vele gemeenten en de vrees leeft dat iedere gemeente haar eigen informatiebehoefte zal formuleren.' Hoogleraar Jeugdbescherming Ido Weijers voorspelde dat de decentralisatie 'ertoe zou leiden dat de gemeenten jarenlang energie kwijt zijn aan deze reorganisaties en dat dit vrijwel onvermijdelijk ten koste gaat van de continuïteit van het werk.'

Om het organiseren van de jeugdzorg behapbaar te maken hebben veel gemeenten samenwerkingsverbanden opgezet, waarvan er nu 42 bestaan. Deze jeugdregio's hebben allemaal hun eigen eisen, bijvoorbeeld als het om rapportage gaat. Ook bepalen zij hun eigen tarieven bij de ruim 700 verschillende productcodes die de jeugdzorg in Nederland kent. De extra tijd die jeugdzorginstellingen hierdoor kwijt zijn aan bureaucratie is

vaak zonde, want meer tijd voor administratie betekent in de regel minder tijd voor zorg.

Dat de bureaucratie alleen maar toeneemt, vormt een bedreiging voor de kwaliteit en continuïteit van de jeugdzorg. Uit een enquête van de SP die door 1132 jeugdzorgmedewerkers is ingevuld, blijkt de toegenomen administratieve last de meest genoemde reden voor de te hoge werkdruk. 83 procent geeft aan dat de controledruk vanuit de financiers ten koste gaat van de zorg aan de jeugd. Zoals een respondent opmerkt: 'De werkdruk en de bezuinigingen maken het onmogelijk om kwaliteit te leveren.' In eenzelfde soort peiling van KRO-NCRV en FNV onder 2700 jeugdzorgmedewerkers, geeft 80 procent aan altijd over te werken.

Ook op de lange termijn bedreigt de bureaucratie de jeugdzorg. Uit de enquête van KRO-NCRV en FNV blijkt dat 76 procent van de medewerkers weleens overweegt om ander werk te gaan doen, omdat de administratieve last nu zo hoog is. Ongeveer de helft van hen denkt daar vaak of heel vaak over na. Uit de enquête die de SP heeft gehouden komt hetzelfde beeld naar voren: de bureaucratie is de belangrijkste reden waarom medewerkers uit de sector vertrekken.

Dit is een groot en urgent probleem. Op het eerste gezicht is het aantal mensen dat in de jeugdzorg werkt al jaren stabiel. Zo rond de 30 duizend. Maar het verloop is enorm. Follow the Money spreekt van een 'ongekende uittocht van medewerkers'. Het onderzoeksplatform becijferde dat er in vier jaar tijd maar liefst vijfduizend medewerkers vertrokken, en bijna zeven procent ziek thuis zat. Zo vertrok in 2017 22 procent van de medewerkers van de Rotterdamse jeugdzorginstelling Horizon. 'Wij zien bussen met nieuw personeel bij de voordeur, door de achterdeur rennen mensen gillend weg', vertelt een onderzoeker van de Raad voor de Kinderbescherming in NRC Handelsblad.

Jongeren moeten daardoor langer wachten op de juiste hulp. Driekwart van de respondenten uit de SP-enquête heeft de wachtlijsten zien toenemen. Ook uit een kleine steekproef van stichting *Het vergeten kind* blijkt dat kinderen gemiddeld tien maanden moeten wachten tot er zorg beschikbaar is. In die tijd hebben zij dus geen ondersteuning, bijvoorbeeld bij complexe stoornissen. Zolang de bureaucratie medewerkers bezighoudt of zelfs wegjaagt, zal verbetering uitblijven.

>

'De wachtlijsten zijn veel te lang waardoor de situaties in gezinnen verslechteren. Dit is schadelijk voor het kind en ouders.'

Opmerking van een medewerker in de SP-enquête

PROBLEEM 2: ONGELIJKHEID EN BUDGET

Niet ieder kind in Nederland heeft recht op dezelfde zorg. Dat klinkt misschien vreemd (en dat is het natuurlijk ook), maar het is het gevolg van de manier waarop de jeugdzorg is georganiseerd. Sinds de decentralisatie zijn het de gemeenten die bepalen wat voor zorg wordt toegestaan. Dat doen zij door contracten af te sluiten met zorgaanbieders waarvan zij vinden dat ze de zorg kunnen leveren die nodig is. ‘Gemeenten zijn – binnen de kaders van de Jeugdwet – vrij om een hoger of lager voorzieningenniveau tot stand te brengen, zonder dat dit invloed heeft op hun uitkering’, aldus onderzoeksbureau Cebeon.

De VVD-logica van dit verdienmodel voor gemeenten gaat als volgt. Wanneer gemeenten betaald zouden krijgen voor de jeugdzorg die wordt geleverd, is er geen prikkel om minder zorg te leveren. Maar wanneer gemeenten een vast budget krijgen, levert het een gemeente geld op om te voorkomen dat jeugdzorg nodig is.

Wanneer de jeugdzorg in 2015 overgaat naar de gemeenten, worden er volgens die logica miljoenen op de Rijksbijdrage (het bedrag dat gemeenten krijgen om de jeugdzorg uit te voeren) bezuinigd, oplopend tot 450 miljoen per jaar. Pas enkele maanden voor de overdracht wordt duidelijk hoe groot die Rijksbijdrage precies is. Het gevolg is chaos. Gemeenten hebben nog nauwelijks eigen expertise opgebouwd of samenwerkingsverbanden opgezet. Bovendien hebben ze pas laat of überhaupt geen contracten afgesloten met jeugdzorginstellingen, omdat totaal onduidelijk was hoeveel er te besteden is. Instellingen die geen contracten hebben kunnen afsluiten dreigen failliet te gaan. Doorlopende jeugdzorg is niet zeker van financiering, tenzij er toevallig sprake is van een meerjarig contract dat eerder al is afgesloten.

Veel gemeenten (zie ook het verhaal van Peter Verschuren op pagina 12-13) kiezen er in eerste instantie voor om de bestaande zorg door te laten lopen, waarmee ze een groot financieel gat in de gemeentebegroting slaan. In sommige gemeenten leidt dat tot bezuinigingen op andere belangrijke zaken, zoals de bibliotheek of de thuiszorg. Andere gemeenten trappen op de rem, waardoor ze het gevaar lopen niet te voldoen aan de zorgplicht die ze vanuit de Jeugdwet hebben gekregen. Zoals de gemeente Almere, die in 2016 zorgverleners vroeg de zorg te beperken tot degenen voor wie wachten onverantwoord is. Gemeenten zijn verplicht om ‘passend aanbod’ te contracteren, maar wat dat precies is? Betekent dat bijvoorbeeld dat je jongeren met psychische problemen niet behandelt maar medicatie geeft? Hoogleraar Jeugbescherming Wijers vreesde in 2014 al dat dit een uitvloeisel zou kunnen zijn van de beperkte Rijksbijdrage.

Het verschil tussen de kosten die gemeenten maken en de financiering die ze daarvoor krijgen, blijft een terugkerend punt van zorg. De Rijksbijdrage wordt bepaald op basis van een verdeelsleutel die is ontwikkeld door het Sociaal en Cultureel Planbureau en onderzoeksbureau Cebeon. Aan de hand van allerlei demografische cijfers wordt bepaald wat de verwachte behoefte aan jeugdzorg is. Gemeenten hebben echter te maken met een zorgvraag, vastgesteld door een huisarts, jeugdarts of medisch specialist, die vaak totaal niet overeenkomt met de cijfermatige werkelijkheid. Omdat gemeenten ook verantwoordelijk zijn voor andere zaken die vanuit het Rijk worden bekostigd volgens een vergelijkbare verdeelsleutel (zoals maatschappelijke ondersteuning en sociale zekerheid), hebben vele van hen te maken met tekorten op

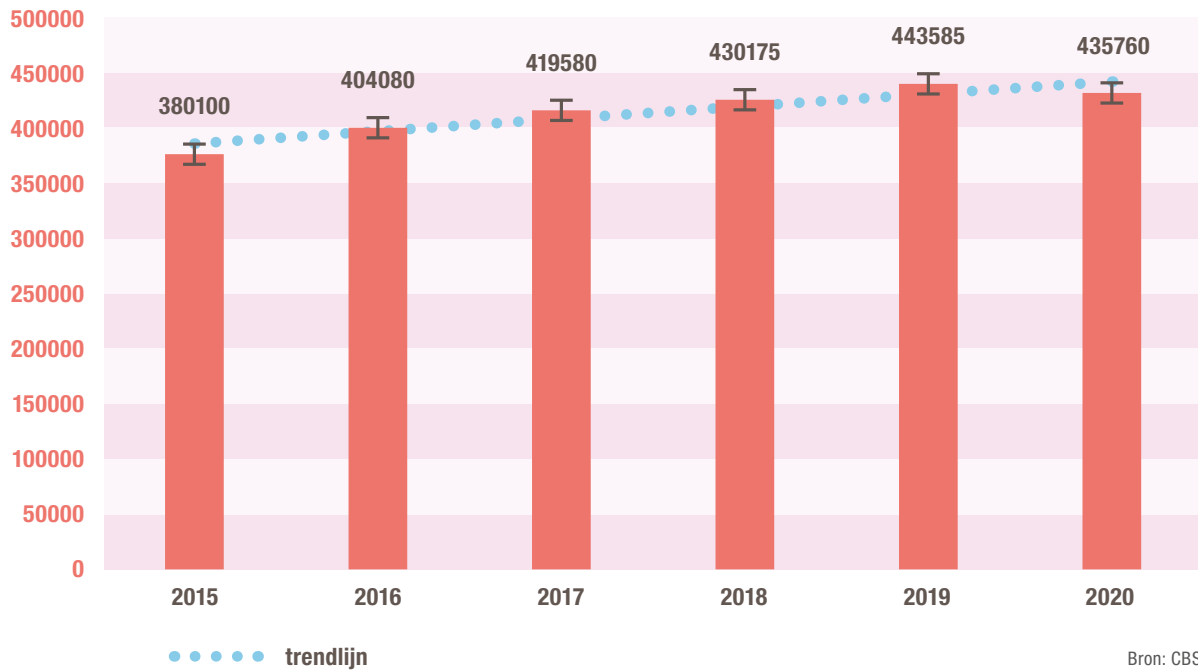
verschillende terreinen waar ze niets tegen kunnen doen. De druk om alles zo goedkoop mogelijk uit te voeren neemt daardoor toe. De voortdurende onzekerheid van voldoende financiering blijft niet zonder gevolgen. Bijvoorbeeld bij de meest complexe jeugdzorg. Met intensieve zorg voor jongeren uit het hele land zijn deze organisaties vaak niet gebonden aan één gemeente of één zorgregio. Gemeenten die de relatief hoge rekening moeten betalen, zijn bijzonder terughoudend. Zij zijn geneigd zijn om de jeugdzorg zo vorm te geven, dat vaker wordt gekozen voor plaatselijke, goedkopere zorg – het ‘passend aanbod’ waar gemeenten toe verplicht zijn, ook als dat in de praktijk niet volstaat. Tegelijkertijd kunnen de organisaties die specialistische zorg verlenen hun begroting niet op orde krijgen en dreigen ze failliet te gaan.

Zo loopt de jeugdzorg steeds verder vast, zonder dat er van de voorgenomen bezuinigingen iets terecht komt. In plaats van minder wordt er juist meer aan jeugdzorg uitgegeven. In 2019 bedroegen de uitgaven van gemeenten 5,9 miljard; zo’n 1,7 miljard méér dan de Rijksbijdrage. Een arbitragecommissie, die voor het Rijk en de gemeenten heeft gekeken naar de financiering van de jeugdzorg op de lange termijn, oordeelde in mei dit jaar dat er ook de komende jaren structureel meer geld nodig is: 1,9 miljard extra in 2022, aflopend naar structureel 800 miljoen erbij na 2028. Het valt te hopen dat de tekorten bij de gemeenten ook daadwerkelijk door het Rijk worden aangevuld, want de nood bij veel gemeenten is hoog. Of daarmee de verschillen in beschikbare jeugdzorg tussen gemeenten verdwijnen, valt nog te bezien. Dat blijft voorlopig een lokale keuze.

‘Met de huidige manier van aanbesteden gaat er veel goede jeugdzorg verloren.’

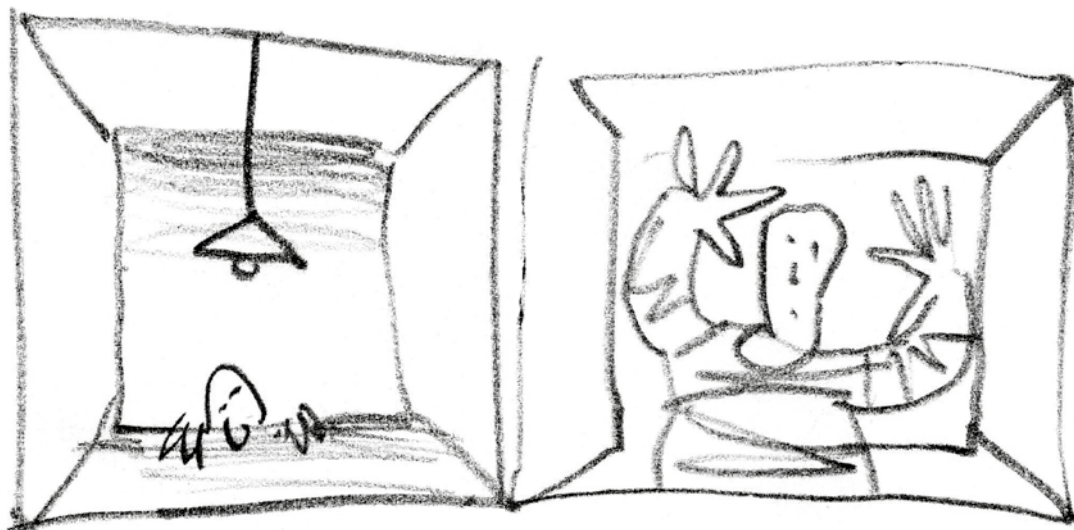
Opmerking van een medewerker in de SP-enquête

AANTAL JONGEREN MET JEUGDZORG

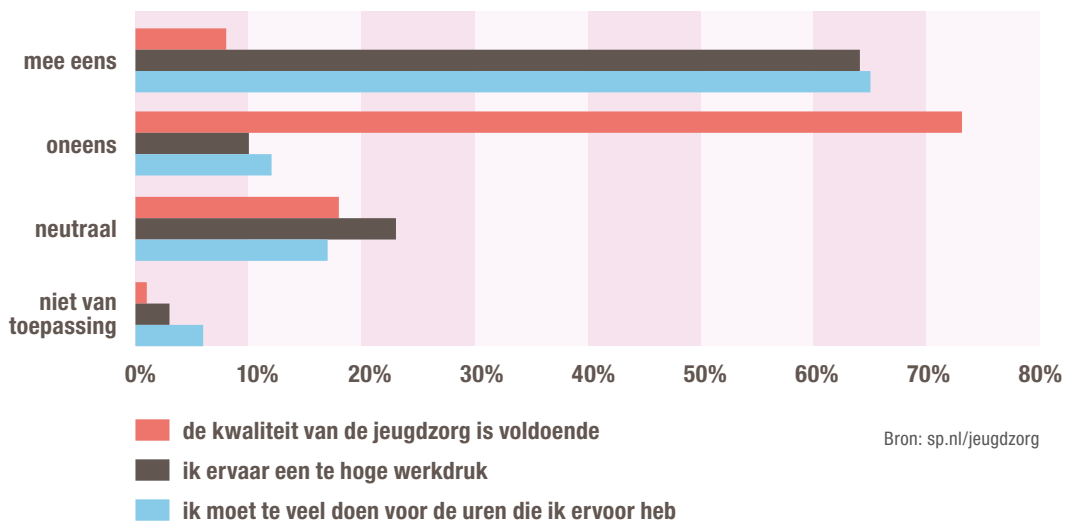

Al jaren neemt het aantal jongeren met jeugdzorg toe. De decentralisatie heeft daar geen verandering ingebracht. Integendeel. Sinds 2015 is het aantal jongeren dat met jeugdzorg te maken heeft gestegen met ruim 55 duizend, oftewel bijna 15 procent.

Benieuwd naar alle uitslagen van de enquête? Kijk dan op sp.nl/jeugdzorg

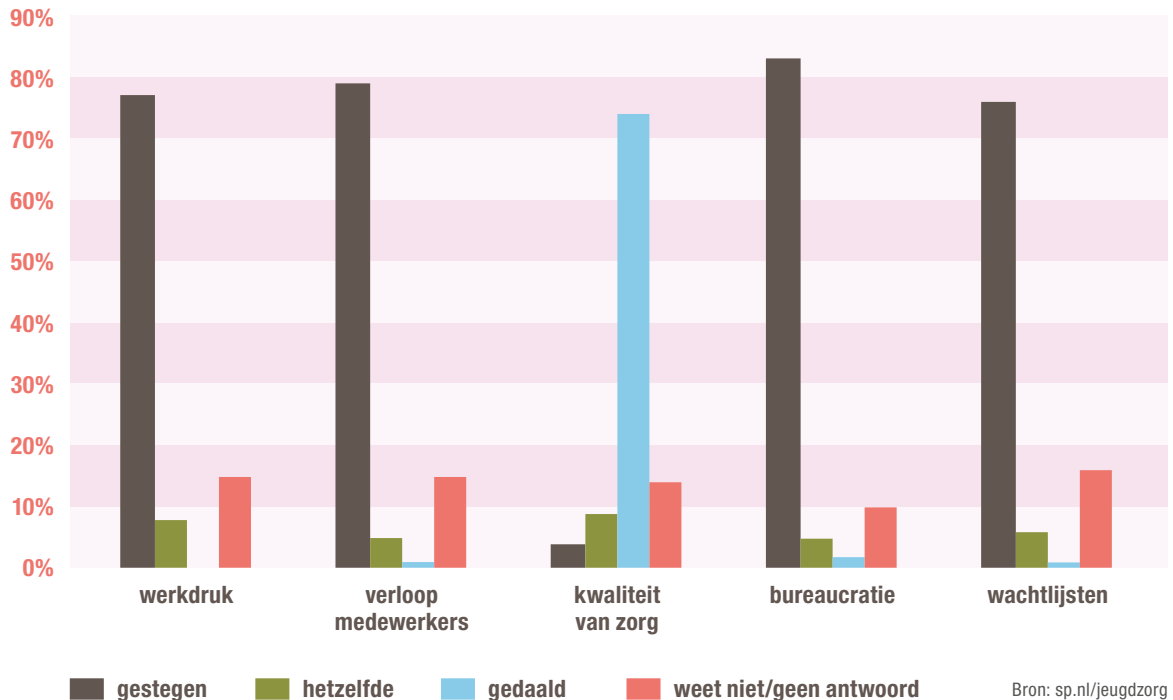

DRIE STELLINGEN OVER KWALITEIT EN WERKDruk

Van juni tot oktober heeft de SP medewerkers in de jeugdzorg geënquêteerd. Daarbij werd hen onder meer gevraagd om op deze drie stellingen te reageren. De antwoorden zijn duidelijk. Een overgrote meerderheid ervaart een te hoge werkdruk, moet te veel doen in de uren die ze voor het werk hebben, en vindt de kwaliteit van de jeugdzorg onvoldoende.

HOE BEOORDELEN MEDEWERKERS DE DECENTRALISATIE?

In de enquête van de SP is medewerkers ook gevraagd naar de ontwikkelingen op hun werk. Hoe ervaren zij de werkdruk, het verloop onder collega's, de kwaliteit van zorg, de bureaucratie en de wachlijsten? Uit de antwoorden blijkt dat al deze zaken zijn toegenomen, behalve de kwaliteit: die is achteruitgegaan.

Benieuwd naar alle uitslagen van de enquête? Kijk dan op sp.nl/jeugdzorg

PROBLEEM 3: DE GEVOLGEN VAN VERMARKTING

Juist omdat er in zoveel gemeenten grote budgettaire tekorten voor jeugdzorg zijn, is het onvoorstelbaar om te zien dat er voortdurend jeugdzorgbudget wordt verspild. Zo blijkt uit het uitgebreide dossier dat Follow the Money heeft aangelegd, dat er ondernemingen zijn die tientallen procenten winst maken. Vorig jaar verklaarde de Algemene Rekenkamer waar deze winsten vandaan komen: '(De) vergoeding is ruim voldoende voor hulp aan patiënten met een lichte zorgvraag, maar te laag om de kosten van intensievere behandeling te bekostigen. Dit zet zorgaanbieders ertoe aan 'de krenten uit de pap' te halen.'

En zo is de jeugdzorg ineens aantrekkelijk geworden voor durfinvesteerders, zoals het Franse private equity fonds Apax Partners, dat in maart 2021 jeugd-GGZ instelling Mentaal Beter overnam, een aanbieder van relatief lichte zorg. Andere jeugdzorg-ondernemers, zoals de groep die door Follow the Money werd gevraagd naar hun hoge winsten, stellen dat de tarieven best omlaag mogen. Maar voor gemeenten is dat niet erg

aantrekkelijk. Lagere tarieven kunnen tot gevolg hebben dat grote zorgaanbieders niet meer rendabel zijn en misschien wel failliet gaan. Omdat deze aanbieders nog steeds het gros van de jeugdzorg verzorgen, komt dan al snel de continuïteit van de zorg in gevaar.

Tegelijkertijd kunnen deze grotere instellingen er vanwege de periodieke aanbestedingen, met nieuwe eisen en tarieven, niet automatisch vanuit gaan dat zij het komende jaar weer alle zorg mogen en kunnen leveren. Dus is het nodig om met zorggeld reserves aan te leggen, bijvoorbeeld om te voorkomen dat er plotseling personeel moet worden ontslagen. Dat dit een reëel risico is, blijkt uit onderzoek van de Jeugdautoriteit dat begin dit jaar de jaarverslagen van 226 aanbieders met een omzet van meer dan 2 miljoen euro doornam. Daaruit bleek dat 36 procent van deze aanbieders 'een hoog risico op financiële problemen' heeft, tegenover 26 procent een jaar eerder.

Bij de aanbieders die er financieel steeds beter voorstaan, is juist de

kwaliteit reden tot zorg. Denk aan de opkomst van behandelingen waarvan de effectiviteit in ieder geval niet wetenschappelijk is aangetoond. Zoals exotische behandelingen als dolfjinentherapie of paardentherapie, waarvan het aantal aanbieders in korte tijd is verdrievoudigd.

Bovendien wordt de sector nog steeds geteisterd door cowboys, die schaamteloos geld uit de zorg trekken. Een goed voorbeeld is Michiel Bosman, voormalig eigenaar van de Amersfoortse GGZ-instelling Dokter Bosman waar veel jongeren worden behandeld. In enkele jaren heeft hij het voor elkaar gekregen om miljoenen bij gemeenten te declareren voor zorg die niet geleverd was. Nu gemeenten dit geld terugvragen, blijkt dat er met uitkeringen aan eigen BV's miljoenen euro's zijn weggesluisd. Inmiddels is Bosman zelf verkast naar Curaçao, en moet de GGZ-instelling maar zien hoe ze de financiële malaise overleeft.

En zo maakt marktwerking de jeugdzorg alleen maar duurder. ■

'Stop met die concurrentie. Marktwerking in de jeugdzorg slaat helemaal nergens op.'

Opmerking van een medewerker in de SP-enquête

Peter Verschuren

‘ALLEEN DE GEMEENTE KAN DE PROBLEMEN IN HUN SAMENHANG AANPAKKEN’

Tekst: Peter Verschuren Foto: Gemeente Midden-Groningen

De afgelopen jaren heeft SP-wethouder Peter Verschuren de jeugdhulp in Midden-Groningen aangestuurd. Daarbij ging zeker niet alles goed, maar juist door de jeugdhulp in de gemeente te organiseren kon er een hoop verbeterd worden. De verleiding om de resterende problemen landelijk aan te pakken moet dan ook worden weerstaan.

Gemeenten zijn vanaf 1 januari 2015 verantwoordelijk voor de jeugdhulp. Vanaf diezelfde datum liggen ze onder vuur en klinkt de roep om de klok terug te draaien en de jeugdhulp weer landelijk of provinciaal te organiseren. Ik snap veel van de kritiek die geuit wordt, maar zie één doorslaggevende reden waarom dat niet moet gebeuren. En dat is dat de gemeente de problemen die spelen in hun samenhang kan aanpakken.

Heel vaak hebben de moeilijkheden van de kinderen alles te maken met de situatie van hun ouders. De relatie tussen het inzetten van jeugdhulp en bijvoorbeeld een laag inkomen of licht verstandelijke beperking van de ouders is overduidelijk – zeker in de

situaties waarin langdurig jeugdhulp wordt ingezet. Dan helpt het niet om geïsoleerd naar het kind te kijken en dat te behandelen, maar moeten ook de achterliggende problemen aangepakt worden. Dan heb je het bijvoorbeeld over schuldhulpverlening, maatschappelijke begeleiding, een beter huis, werk of zinvolle dagbesteding. En heb je het dus vooral over taken die al langer op het bord van de gemeente liggen.

Is het dan misschien verstandig de verantwoordelijkheid bij de gemeenten wel weg te halen voor delen van de jeugdzorg, bijvoorbeeld de ggz of de jeugdbescherming, en die weer landelijk te gaan organiseren en financieren? Nee. Er zijn situaties

‘Het is belangrijk dat we als samenleving accepteren dat niet ieder kind perfect is’

waarin er in het gezin geen andere problemen spelen en er alleen een stoornis bij een jongere behandeld moet worden. Daar zou het in theorie kunnen. Maar of er echt niets anders speelt, weet je pas na goed onderzoek. In veel gevallen is het onmogelijk om het gedrag los te zien van de omgeving van de jongere en is samenhangende ondersteuning noodzakelijk. Ook bij de jeugdbescherming is het van groot belang dat de gezinsvoogden intensief samenwerken met alle andere betrokkenen bij het gezin en dat hun inzet nauw verbonden is aan die van de gemeenten. Bovendien roept een knip in de Jeugdwet onherroepelijk afschuifgedrag op om de kosten bij de andere partij neer te leggen en dus getouwtrek over de rug van de jongere.

JEUGDHULP UITKLEDEN EN EIGEN BIJDRAGEN?

Naast de vraag of de gemeenten hun taak wel aankunnen, ging de jeugdhulpdiscussie in de afgelopen jaren vooral over het geld. Begrijpelijk: het budget dat de gemeenten kregen was veel te klein om alle hulp te kunnen betalen. Volgend jaar komt er verlichting van de financiële druk: gedwongen door het oordeel van een arbitragecommissie komt het Rijk met 1,3 miljard extra over de brug. Voor mijn gemeente betekent dat ruim 5 miljoen euro, wat ongeveer het bedrag is dat we de afgelopen jaren zelf hebben toegelegd op de jeugdhulp – en waarvoor we dus zwaar hebben moeten bezuinigen op andere terreinen. De discussie over het geld zal hiermee echter niet verstommen: eind dit jaar komen de hoofdlijnen van een ‘hervormingsagenda’, met daarin voorstellen om de kosten omlaag te brengen. Ideeën die in dit

verband geopperd worden zijn onder andere het invoeren van eigen bijdragen en het stoppen met bepaalde vormen van jeugdhulp.

TERUGDRINGEN AFHANKELIJKHEID VAN HULP

Mijn beeld is dat de gemeenten er met vallen en opstaan steeds beter in slagen de juiste ondersteuning te bieden, dat ze van heel ver moesten komen en dat ze er nog lang niet zijn. In 2015 kregen de gemeenten de jeugdhulp op hun bord, zonder goede overdracht, zonder benul van wat er allemaal kan spelen, zonder de juiste uitvoerend medewerkers en ook nog eens met veel te weinig geld. In Midden-Groningen spraken we af dat er geen enkel kind tussen wal en schip mag vallen en gaven we de onervaren medewerkers carte blanche om alle hulp in te zetten die ze wenselijk vinden. Het gevolg was veel onzekerheid bij die medewerkers en snel oplopende tekorten.

De situatie is nu heel anders. We hebben helder uitgesproken welke richting we op willen en noemen dat: 'versterken van de sociale veerkracht'. Het komt erop neer dat de ondersteuning die we bieden de afhankelijkheid van hulpverlening moet terugdringen en de netwerken rond de hulpvrager moet versterken. Niet omdat dat goedkoper is, maar omdat het beter is. 'Een meewerkend netwerk is effectiever dan een briljante hulpverlener', om met de woorden van publicisten Pieter Hilhorst en Jos van der Lans te spreken.

Concreet betekent het dat we fors investeren om te zorgen dat we er op tijd bij zijn, bijvoorbeeld met laagdrempelige ondersteuning. We hebben afspraken met verloskundigen, kraamhulpen en GGD dat zij hun zorgen over aanstaande of net nieuwe moeders melden. We hebben bij bijna alle huisartsenpraktijken een jeugdondersteuner op onze kosten, werken met de JIM-aanpak, waarbij een jongere zijn eigen mentor kiest. Daarnaast werken we met 'Buurtgezinnen' die af en toe vrijwillig bijspringen en we hebben de ouderwetse gespecialiseerde gezinsverzorgster weer teruggehaald, nu onder de nieuwe

naam 'gezinsondersteuner'. Die levert praktische ondersteuning op de momenten waarop het nodig is en brengt zodoende rust, reinheid en regelmaat in gezinnen met veel problemen.

We halen de contacten met de scholen aan en hebben heel fors geïnvesteerd in uitbreiding van het jongerenwerk. Ook subsidiëren we een 'alternatieve' stichting die in onze grootste aandachtswijk heel laagdrempelig en zonder indicatie ouders en jongeren begeleidt. Tot slot trainen we medewerkers van onze sociale teams om breed te kijken en ook aandacht te hebben voor bijvoorbeeld schulden, armoede en eenzaamheid.

Zijn we er daarmee? Nee. Als ik naar mijn gemeente kijk, zie ik dat er nog veel te verbeteren valt in de samenwerking met het onderwijs, dat we nog steeds belemmerende schotten hebben tussen de WMO, de Jeugdwet en de Participatiewet, dat onze sociale teams ondanks alle goede bedoelingen nog te veel zorg-indicatieteams zijn en dat we nog geen oplossing hebben voor het verloop onder de medewerkers.

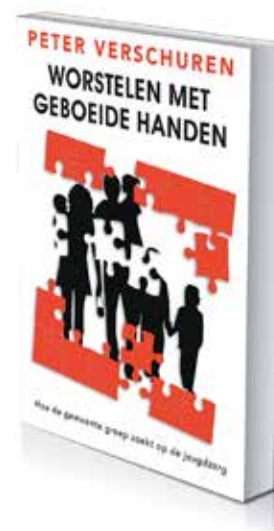
BEPERKTE STURINGSMOGELIJKHEDEN VOOR GEMEENTEN

Voor het antwoord op de vraag hoe de jeugdhulp beter kan, is het belangrijk te beseffen dat de gemeenten er weliswaar in naam de regie over hebben, maar nog niet de helft van alle indicaties voor zorgtrajecten afgeven en op allerlei manieren afhankelijk zijn van anderen. Huisartsen, leerkrachten, jeugdbeschermers, zorgaanbieders: allemaal zijn ze medeverantwoordelijk voor de hulp aan kinderen die het op eigen kracht niet redden; allemaal moeten ze kritisch naar hun rol kijken.

En nog een stap verder: het is belangrijk dat we als samenleving accepteren dat niet ieder kind perfect is en dat we ermee stoppen 'moeilijk gedrag' als een medisch probleem te zien. Bij het Centrum voor Jeugd en Gezin in het Groningse villadorp Haren kwamen daags na de bekendmaking van de Citoscores volgens de coördinator

'stapels telefoontjes' binnen van ouders die een IQ- of dyslexietest wilden voor hun kinderen. In een langjarig Canadees onderzoek werden 900.000 kinderen gevolgd. Daaruit bleek dat de jongste kinderen in de klas 30 procent (jongens) en 70 procent (meisjes) vaker de diagnose ADHD kregen dan de oudste kinderen. Ook werden ze anders behandeld: bij het voorschrijven van ADHD-medicatie waren de verschillen nog duidelijk groter. In Nederland zal de situatie niet anders zijn: speels gedrag dat op grote schaal gediagnosticeerd wordt als medisch probleem dat behandeld moet worden...

Voor echte verbetering van de jeugdhulp is dus veel meer nodig dan wat de gemeenten kunnen doen. Bij de omslag in Midden-Groningen naar sociale veerkracht worden we geadviseerd door onderzoeker Gert Schout. Hij kan het mooi zeggen: 'We hebben met zijn allen een stelsel geschapen van individualisering, prestatiedruk, medicalisering, vermarkting, overregulatie en risicomijding. Iedereen speelt er een rol in, iedereen moet veranderen. De ambtenaren, de hulpverlening, de burgers.' ■

In zijn boek 'Worstelen met geboeide handen' spreekt Peter Verschuren met mensen die op verschillende manieren betrokken zijn geweest bij de decentralisatie van de jeugdzorg.

‘BUREAUCRATIE BEDERFT WERKPLEZIER JEUGDHULPVERLENERS’

Tekst: Tijmen Lucie Foto: Maurits Gemmink

Is de decentralisatie de oorzaak van de problemen in de jeugdzorg? Peter Kwint, woordvoerder Jeugdzorg voor de SP in de Tweede Kamer, bevestigt dat maar wijst op meer oorzaken, zoals georganiseerd wantrouwen en winstuitkeringen.

› **Hoe stond de SP destijds tegenover de decentralisatie van de jeugdzorg?**

‘We hebben tegengestemd. Dat was niet zozeer omdat we er tegen zijn dat dingen dichtbij huis worden georganiseerd, maar omdat het decentraliseren van bevoegdheden gepaard ging met een forse bezuiniging. Gemeenten kregen 15 procent minder budget in drie jaar, omdat zij het goedkoper zouden kunnen organiseren.’

‘Inmiddels kunnen we concluderen dat het helemaal niet goedkoper is geworden. Er wordt ruim 50 procent meer aan jeugdzorg uitgegeven dan vóór de transitie en de meeste gemeenten hebben grote tekorten. Ook kunnen gemeenten de verantwoordelijkheid voor vooral de specialistische jeugdzorg niet aan. Zij missen de deskundigheid om deze zorg op een goede manier te organiseren.’

› **Wat is er sinds 2015 nog meer in de jeugdzorg veranderd?**

‘Er is een enorme toename geweest van het aantal kleine jeugdzorgbedrijfjes, omdat de regels daarvoor versoepeld zijn en ze ook nog eens winst mogen maken. Deze bedrijfjes richten zich vooral op de lichtere jeugdzorg. Van ADHD-testen tot leesbegeleiding voor kinderen met dyslexie. En juist daar gaat steeds meer geld heen. Terwijl de grotere, specialistische jeugdzorginstellingen een steeds kleiner deel van het budget krijgen. Wat ten koste gaat van jongeren met zwaardere problematiek.’

› **Wat zie jij als de grootste problemen van het huidige stelsel?**

‘Geld is niet geoormerkt, dus het is niet gezegd dat geld dat bedoeld is voor jeugdzorg ook echt naar jeugdzorg gaat. Er mag zonder noemenswaardige beperkingen winst uitgekeerd worden. En de administratielast is enorm toegenomen. Vooral door toedoen van gemeenten die vanwege gebrek aan kennis elk gewerkt uur verantwoord willen zien.’

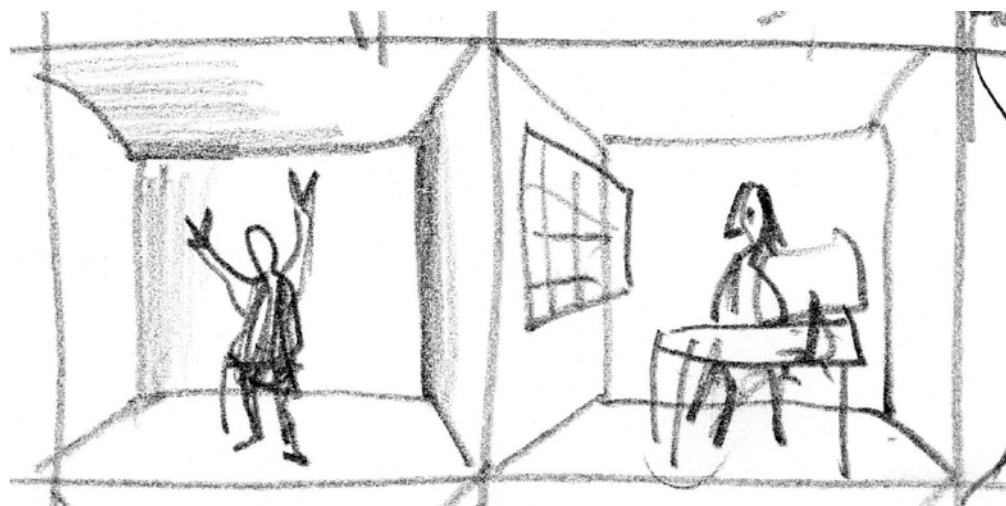
› **De SP heeft onlangs een enquête gehouden onder medewerkers uit de jeugdzorg. Wat zijn de belangrijkste resultaten?**

‘Dat mensen die in de jeugdzorg werkzaam zijn, minder plezier hebben in hun werk en dat dat vooral te maken heeft met werkdruk en administratie. 60 procent geeft aan minder plezier in het werk te hebben dan voorheen. Ze vinden dat de

kwaliteit van hun werk achteruit gaat, dat ze te weinig tijd voor hun cliënten hebben en dat te veel tijd opgaat aan administratie. Dit verhaal is niet uniek voor de jeugdzorg, maar hoor je op heel veel plekken in de publieke sector terug. Ook in de zorg, het onderwijs en bij de politie. Dat georganiseerd wantrouwen is echt de betonrot voor de sector. Daardoor haken mensen uiteindelijk af en worden de problemen alleen maar groter.’

› **Viel je verder nog iets op aan de enquête?**

‘Je merkt dat jeugdhulpverleners heel bewust zijn van het belangrijke werk dat ze doen. Dat hun werk soms het verschil maakt tussen leven en dood. Dat maakt hun reacties ook zo pijnlijk om te lezen. Zij willen jongeren graag de juiste hulp bieden, maar kunnen dat niet vanwege wachtlijsten, bureaucratie, personeelstekort of

Peter Kwint

geldtekort. En ze weten wat dan de gevolgen kunnen zijn.'

› **Wat zou er volgens de SP moeten gebeuren om de jeugdzorg te verbeteren?**

'Als je in ieder geval de specialistische jeugdzorg weer landelijk organiseert, maak je het makkelijker om overal een basisoniveau te garanderen. Nu zie je dat vooral duurdere voorzieningen enorme wachtlijsten hebben of er zelfs helemaal niet meer zijn in gemeenten. Haal ook de verplichte aanbesteding eruit en verbied het maken van winst. Marktwerking heeft haar belofte van *efficiency* niet ingelost. Integendeel: de wachtlijsten zijn gestegen, de personeelstekorten lopen op en de jeugdzorg is alleen maar duurder geworden.'

'Als je minder kinderen in de jeugdzorg wil, zul je ook eerder problemen moeten signaleren. Als je er eerder bovenop zit, is de behandeling vaak lichter en gaat het sneller weer beter met het kind. Dat vraagt wel om een goede samenwerking met bijvoorbeeld jongerenwerk en scholen. Als je het hebt over werkplezier, zul je iets

moeten doen aan de doorgeslagen bureaucratie. Heb vertrouwen in de jeugdhulpverlener en stop met elk uurtje te laten verantwoorden. Als je al deze stappen zet, kun je het voor jongeren en medewerkers een stuk prettiger maken.'

› **Wat is daarvoor nodig?**

'Als je van tevoren goed regelt waar een organisatie zich mee bezig moet houden, kun je de uitvoering aan de jeugdhulpverlener laten, want die weet het beste wat er moet gebeuren. Dat betekent wel dat je de jeugdhulpverlener vertrouwen en verantwoordelijkheid moet geven. Dus dat je ze niet constant verantwoording laat afleggen. Ik denk dat als je de bureaucratie en het weglekken van winsten aanpakt, je echt al een heel eind bent.'

› **Hoe gaan we dat voor elkaar krijgen?**

'Ik hoop met een groot deel van de mensen die de enquête heeft ingevuld binnenkort in ons partijkantoor in Amersfoort bij elkaar te komen. Om ervoor te zorgen dat deze enquête niet het eindpunt is, maar het

beginpunt van langdurigere contacten met mensen die in de sector werken. We zullen moeten beginnen met het verder problematiseren van de huidige situatie in de jeugdzorg. Dus naar voren blijven brengen wat er misgaat, samen met de mensen die in de jeugdzorg werken of die de dupe zijn geworden van tekortschietende jeugdzorg. En laten zien dat dat komt door het systeem van decentralisatie gekoppeld aan marktwerking.'

› **Maar hoe politiseer je die problemen dan?**

'Vanuit onder andere de FNV wordt wel geprobeerd om mensen uit de sector te mobiliseren, maar je merkt dat er pas aandacht voor de problemen komt als het echt misgaat. Wanneer bijvoorbeeld blijkt dat er zeker 1.100 kinderen uit huis geplaatst zijn als gevolg van het toeslagenschandaal. De uitdaging is dan om zowel de mensen te helpen die getroffen zijn door het schandaal, als het schandaal te gebruiken als breekijzer richting de politiek om het systeem te veranderen. Dat kan alleen als jeugdhulpverleners, ouders en kinderen samen optrekken.' ■

Sunita Biharie

‘ZET MENSEN MET PRAKTIJKERVARING OP LEIDINGGEVENDE POSITIES’

Tekst: Tijmen Lucie Foto: Maurits Gemmink

Hoe is het om als kind met jeugdzorg te maken te hebben en er nu zelf werkzaam in te zijn? En wat is er in die tijd in de jeugdzorg veranderd? Ik vroeg het aan Sunita Biharie, ervaringsdeskundige, jeugdhulpverlener en raadslid voor de SP in Apeldoorn.

› **Hoe heb jij jouw tijd in de jeugdzorg beleefd?**

‘Ik heb van mijn derde tot mijn achttiende in de jeugdzorg gezeten. Ik werd uit huis geplaatst omdat mijn vader een levensbedreigend gevaar voor mij vormde. Ik heb in die periode 135 hulpverleners gehad en ben 17 keer verhuisd. Dat doet natuurlijk wat met je. Ik voelde me toen erg eenzaam en onzeker.’

‘Het verschil met nu is dat er vaste teams waren. Ik heb vijf hulpverleners gehad die heel veel voor mij betekend hebben en met wie ik nog steeds contact heb. Dat waren mensen die zich blijvend aan mij verbonden en zich verdiepten in mijn culturele

achtergrond. Zij hebben ervoor gezorgd dat ik mensen ben gaan vertrouwen en relaties en vriendschappen durfde aan te gaan. Tegenwoordig krijg je als hulpverlener die ruimte niet meer. Je kunt jongeren ook veel minder perspectief bieden dan voorheen.’

› **Wat is er dan veranderd?**

‘Mijn opleiding werd betaald en ik kreeg huisvesting toen ik achttien was. Nu moeten de jongeren die ik begeleid een schuld aangaan om hun opleiding te kunnen betalen, terwijl ze geen rode cent hebben. Ook lukt het nauwelijks meer om een kamer voor ze te vinden. Als ze dan achttien zijn, blijven ze maar bij ons, want we

‘Alleen in Apeldoorn al hebben we 600 aanbieders.’

gaan ze niet op straat zetten. Daar komt nog bij dat ze op hun achttiende weer naar de gemeente moeten waar ze oorspronkelijk vandaan komen, dus weg van de plek waar ze geworteld zijn. Dat was eerder ook niet zo.’

› Kun je iets vertellen over je werk?

‘Ik werk op 24-uursgroepen. Dus de jongeren wonen bij ons. Vroeger werkte ik vast op de groep, maar tegenwoordig val ik in waar ik nodig ben. Dan heb je slaapdiensten, maar soms ook nachtdiensten. Dan blijf je wakker, omdat er jongeren zijn die een gevaar voor zichzelf vormen. Bijvoorbeeld omdat ze zichzelf snijden. Ik heb een jongere gehad waar ik elke tien minuten heen ging. Omdat het geen gesloten instelling is, mag je geen camera’s plaatsen. Het enige wat je dan kunt doen is regelmatig langsgaan.’

› Wat merk je in je werk van werkdruk en verloop onder collega’s?

‘Er is bijna geen team meer compleet in de jeugdzorg. Het verloop is erg groot. Toen ik nog vast op een groep werkte, werden er bijna geen vaste contracten gegeven. Daardoor gingen veel goede mensen weg. Mede door gebrek aan (goed) personeel, is de werkdruk heel hoog. Ook omdat het management nauwelijks oog heeft voor wat er op de werkvloer speelt. Alles draait om geld en niet om goede zorg leveren. Daarom botst het regelmatig tussen bestuurders en mensen uit de praktijk.’

› In hoeverre speelt bureaucratie nog een rol bij de toegenomen werkdruk?

‘Omdat elke gemeente anders werkt, moet je veel meer schrijven. Als een jongere jou bijvoorbeeld uitscheldt, moet je dat nu op drie of vier verschillende plekken melden. Eerder hoefde je dat alleen bij de algemene rapportage te doen. Bij een fysiek incident ben je nog meer tijd kwijt. Dan ben je echt 2,5 uur bezig achter je computer. Wat je dan ziet is dat medewerkers ervoor kiezen om die rapportage

buiten werktijd te doen, omdat ze de groep niet willen verlaten. Dat geeft natuurlijk extra werkdruk.’

› Wat is er nodig zodat jij en je collega’s jullie werk beter kunnen doen?

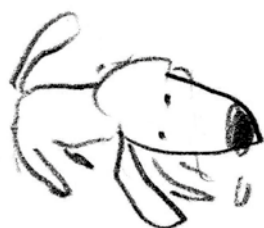
‘Ik denk verschillende dingen. Haal de winst uit de jeugdzorg. Nu zijn er ondernemers die enkel een jeugdzorg-bedrijfje beginnen, omdat ze er veel geld mee kunnen verdienen. Alleen in Apeldoorn al hebben we 600 aanbieders. Niemand kan mij uitleggen wie dat zijn. Zorg verder dat de gespecialiseerde jeugdzorg weer naar de landelijke overheid gaat, met maar één punt van controle en één punt van regelgeving. Dan hoeven jeugdhulpverleners zaken ook maar op één manier te verantwoorden.’

‘Luister ook meer naar de mensen op de werkvloer. Topbestuurders worden door de politiek voortdurend aan tafel gevraagd, terwijl ze vaak niet weten waar ze het over hebben. En wat ze wel weten, hebben ze van mensen op de werkvloer. Dus praat als politicus direct met mensen op de werkvloer. En praat ook met de ouders en de jongeren zelf. Als je dat doet, weet je beter wat er speelt in de jeugdzorg en kun je beleid ontwikkelen dat medewerkers en jongeren helpt, in plaats van frustrereert. En zet veel meer mensen met praktijkervaring op leidinggevende posities. Opleidingsniveau is niet alles, praktijkkennis is vaak veel waardevoller.’

› Je bent ook raadslid voor de SP in Apeldoorn. Hoe neem je jouw ervaringen uit de praktijk mee in de gemeenteraad?

‘Omdat ik niet in Apeldoorn werk, mag ik woordvoerder jeugdzorg zijn. Ik was het liever niet geweest, omdat ik al in de jeugdzorg werk, maar het is zo’n complex onderwerp dat het voor een buitenstaander nauwelijks te begrijpen is. Wat ik doe is constant benadrukken dat het om jongeren gaat en niet om geld. Dat heb ik ook bij de Hoenderloo Groep gedaan. Om sluiting van deze gespecialiseerde instelling voor jongeren met complexe (gedrags-) problematiek te voorkomen, heb ik medewerkers, jongeren en ouders gemobiliseerd. Ik heb ze gezegd: ik weet niet of we deze strijd gaan winnen, maar als de Hoenderloo Groep dichtgaat, gaan we er in ieder geval voor zorgen dat heel Nederland weet wat voor schandaal zich hier heeft afgespeeld.’

‘Dat is ons best aardig gelukt, want de sluiting heeft de landelijke pers gehaald. Onze acties zijn ook van invloed geweest op het politieke debat. Je merkt toch dat Kamerleden geschrokken zijn dat zo’n unieke jeugdzorginstelling zo maar gesloten kan worden. Dus de discussie om de gespecialiseerde zorg weer naar het Rijk over te hevelen, is wel gestart. Dan zie je dat medewerkers, ouders en jongeren dingen in beweging kunnen krijgen. Daar probeer ik als raadslid mijn steentje aan bij te dragen.’ ■

In België investeert de overheid flink in scouting, omdat veel jongeren daar hun vrije tijd aan besteden.

‘WIJ ZIJN DE GROOTSTE UITHUISPLAATSER VAN EUROPA’

Tekst: Tijmen Lucie Foto: Joost van den Broek / ANP©

Professor Jeugdbeleid René Clarijs vindt dat de Nederlandse jeugdzorg moet leren van andere landen: ‘Het grootste probleem van de Jeugdwet is dat het geen jeugdwet is.

› **Hoe kijkt u aan tegen de decentralisatie van de jeugdzorg naar de gemeenten?**

‘Dat is een vrij nodeloze operatie geweest. Er was onvrede over de effectiviteit van de jeugdzorg en dan is het in de politiek een gebruikelijke ontsnappingsroute om de jeugdzorg naar een andere overheidslaag over te brengen. En elke keer is daar dan weer onvrede over, ook nu weer. Het uitgangspunt was dat de jeugdzorg bij

de gemeenten beter en goedkoper zou worden. Van beide is niets terechtgekomen. Politici zeiden voortdurend: wij geloven dat het beter is. Nu is ‘in iets geloven’ niet het sterkste fundament om nieuw beleid op te bouwen.

Het is in Nederland ook nooit uitprobeernd en er is nooit gekeken hoe het buitenland de decentralisaties heeft aangepakt. Denemarken werd altijd geroemd als voorbeeld, maar

daar hebben ze eerst tien jaar de tijd genomen om gemeenten van ten minste 100 duizend inwoners te vormen, zodat deze voldoende financiële en organisatorische slagkracht hadden om de zorgtaken uit te kunnen voeren. Vervolgens worden de gemeenten daar door het Rijk nog tien jaar lang financieel en anderszins gesteund.’

‘Hier viel het definitieve politieke besluit om te decentraliseren in februari 2014 en moesten gemeenten het per 1 januari 2015 helemaal zelf doen. Zonder de benodigde expertise en met 15 procent minder middelen, want bezuinigen bleek het belangrijkste motief voor de decentralisatie. Het moest snel en goedkoop. Dan weet je van tevoren dat het niet goed kan gaan. Deze keuze is zeer bewust door de politiek gemaakt.’

› **Wat is er volgens u mis met de Jeugdwet?**

‘Het grootste probleem van de Jeugdwet is dat het geen jeugdwet is. In Nederland hebben we de Jeugdwet beperkt tot kinderen en jongeren die met jeugdzorg te maken hebben. Dat zie je al meteen aan de inhoudsopgave: het gaat alleen maar over problemen. Dat is merkwaardig, want dat betekent dat we een heel groot deel van de kinderen en jongeren niet meenemen in het beleid. Daar doen onze overheden weinig tot niets voor. In Nederland is jeugdbeleid jeugdzorgbeleid.’

‘Het gevolg is dat kwetsbare kinderen waar op zich nog niets mee aan de hand is, toch te vaak in de jeugdzorg belanden. Onze cijfers zijn onthutsend. 1 op de 7 kinderen heeft te maken met jeugdzorg en/of speciaal onderwijs (dat was 20 jaar geleden 1 op de 27) en wij zijn de grootste uithuisplaatser van Europa.’

› **Hoe verklaart u het hoge aantal uithuisplaatsingen in Nederland?**

‘Van oudsher halen we hier kinderen heel snel uit hun thuissituatie wanneer zich misstanden binnen het gezin voordoen. Dat is nog eens

versterkt door de Jeugdwet waarin staat dat de hulpverlener persoonlijk aansprakelijk is voor wat er met de cliënt gebeurt – eerder was dat de instelling. Wat je nu ziet, is dat de hulpverlener bij vermoeden van gevaar voor het kind het zekere voor het onzekere neemt en het uit huis plaatst. Om niet het risico te lopen zelf vervolgd te worden. Misschien is dat begrijpelijk, maar het betekent wel dat het aantal uithuisplaatsingen sinds 2015 aanzienlijk is toegenomen. En dan te bedenken dat volgens het Verwey-Jonker Instituut 1 op de 3 kinderen onterecht in de jeugdzorg verblijft.’

› **Wat doen ze in het buitenland anders?**

‘In andere landen wordt bij ernstige misstanden in een gezin bijvoorbeeld niet het kind maar de vader uit huis geplaatst, als hij de oorzaak is. Neem Wit-Rusland. Niet bepaald een land om te verdedigen, maar daar heeft iedere gemeente doorlopend een aantal flats beschikbaar voor vaders die zich thuis seksueel of anderszins misdragen. Zij worden uit het gezin gehaald. Ook moeten de grotere werkgevers een aantal arbeidsplaatsen vrij houden voor dit soort gevallen. Daar worden zij te werk gesteld en ondertussen sociaal-psychologisch begeleid. Na een half jaar komt dan de vraag of de vader terug mag naar zijn gezin. En wie beslist daarover? Niet de professionals, maar de moeder en haar kinderen. Hier geloven wij heilig in de kracht van professionaliteit, in andere landen geloven ze meer in de kracht van mensen zelf.’

› **Hoe zou het jeugdstelsel wat u betreft veranderd moeten worden?**

‘Als eerste moet de balans terugkomen, dus niet langer alle aandacht naar de achterkant van het stelsel, naar de jeugdzorg. 87 procent van het

geld voor jeugd gaat nu naar specialistische zorg. Dat is buitengewoon onverstandig en het kan anders. Er moet veel meer aandacht komen voor de voorkant van het stelsel. Dus voor de vrije tijd van jeugd waar organisaties als sportclubs, cultuurverenigingen en scouting actief zijn. Als je daarin investeert met een pedagogische steunstructuur, kunnen op termijn de kosten voor jeugdzorg enorm worden teruggedrongen.’

‘In de andere Europese landen hebben ze dat beter begrepen dan wij. Overheden investeren daar vooral in vrijetijdsorganisaties, want zij gaan ervan uit dat je in je vrije tijd ook dingen leert. Dat wordt het niet-formele leren genoemd – het is de focus van hun jeugdbeleid en dat van de EU, de Raad van Europa en de VN. Kinderen en jongeren kunnen er dagelijks kiezen uit honderden verschillende activiteiten op het gebied van sport, muziek, theater, toerisme, natuur en milieu, ICT, dans, enzovoort. In Oost-Europa heb je bijvoorbeeld jeugd-paleizen, vaak gehuisvest in de mooiste gebouwen van de stad. Het Palace of Young Creativity in Sint-Petersburg zit bijvoorbeeld in het paleis van de laatste tsaar, Nicolaas de Tweede, en werd door Lenin in 1917 geschonken aan de jeugd van Sint-Petersburg. In Nederland moeten jongeren het vaak doen met aftandse jeugdhonken die het liefst een beetje buiten de bewoonde wereld liggen want dan veroorzaakt de jeugd de minste overlast.’

› **Wat is het doel van het jeugdbeleid van andere Europese landen?**

‘Inclusie is het hoofddoel. Dat betekent dat je kinderen niet loslaat. Wanneer zij problemen hebben of veroorzaken, zet je alles op alles om ze er toch bij te houden. Een bijzonder

René Clarijs promoveerde op een studie naar de mogelijkheden om de Nederlandse jeugdzorg te verbeteren en is als hoogleraar verbonden aan de RANEPa Universiteit in het Russische Sint-Petersburg.

aspect van hun jeugdbeleid is dat zij verlichting als uitgangspunt hebben en niet verdichting, zoals wij. Wij zetten jongeren met dezelfde problematiek in een instelling bij elkaar, zij laten in een zekere verhouding jongeren met en zonder problemen hun vrijetijdsactiviteiten samen doen. Zo was ik laatst in Krakau bij een toneelvoorstelling van kinderen met een geestelijke beperking. In de zaal zaten allemaal kinderen waar niets mee aan de hand was. Bij de kinderen op het toneel lukte niet zoveel, maar dat maakte niet uit, want elke keer sprong er een kind uit de zaal op het toneel om te helpen. Iedereen had plezier. Dan denk ik: dit is inclusie. Je accepteert gewoon de ander zoals die is. Daar kunnen wij met ons jeugd-beleid nog een hoop van leren.’ ■

‘Kwetsbare kinderen waar op zich nog niets mee aan de hand is, belanden toch te vaak in de jeugdzorg

